

Uspon i pad velikih sila

Pol KENEDI (2003), Uspon i pad velikih sila, Beograd: Službeni list SCG i CID Podgorica, 661 str.

Knjiga *Uspon i pad velikih sila* dolazi iz pera, hrvatskoj javnosti, poznatoga američkog povjesničara Paula Kennedyja, predavača povijesti na Yaleu. Prije dvije godine na hrvatski je jezik prevedena njegova knjiga *Priprema za 21. stoljeće*. Ova knjiga drugo je izdanje spomenutih izdavačkih kuća u naslovu, dok je originalno izdanje tiskano u New Yorku 1989. godine.

Središnja tema knjige je ambiciozan pokušaj autora da u svjetskim sukobima, koji su se odigravali tijekom pet stoljeća (1500-2000), od postrenesansnog vremena do modernog doba, riješi krupnu zagonetku koja je uznemiravala i uznemirava duhove ekonomskih teoretičara i političkih stratega sve do današnjeg dana. Naime, kako da se uskladi ekonomska i vojna moć velike sile? Neosporno je – kako tvrdi autor – da svaka sila koja odvaja velik dio svog nacionalnog bogatstva u vojne svrhe iscrpljuje svoju ekonomsku bazu, a, dugoročno gledajući, osim što joj opada ukupna moć, ona gubi i poziciju velike sile. Svaka od velikih sila kroz povijest težila je povećanju svoje ukupne moći da postane i (ostane) dovoljno bogata i moćna. Autor se uglavnom fokusirao na interakciju između ekonomije i vojne strategije svake velike sile te njezine težnje prema susjednim državama. I upravo kroz taj odnos (ekonomije i vojske), autor pokušava pratiti i objašnjavati razloge kako su se pojedine velike sile uspinjale na tom putu i kako su padale, od stvaranja novih zapadnoevropskih „nacionalnih monarhija“ do novih globalnih sila 20. stoljeća. Činjenica imperijalne rastegnutosti pojedine velike sile kroz povijest uvjetuje sve veće troškove za osiguranje sigurnosti svakog djelića imperije, dok ostaje sve manje sredstava da daljnju modernizaciju same države i vojske, što uzrokuje njenu zaostalost. Važna činjenica je i „ravnoteža snaga“ koju ostale sile žele uspostaviti u slučaju da jedna od njih ima prevelike ambicije. Sam opis Španjolske Filipa II, kao velikog medvjeda u jami koji je snažniji od svakog psa koji ga napada ali nije kadar da se sa svima obračuna, što dovodi po postupnog iscrpljivanja, najbolji je primjer procesa te „ravnoteže snaga“. U svom djelu autor se ne drži čvrsto svoje matrice (ekonomija-vojska), tj. ne tvrdi da je ekonomija isključivo jedini uzrok uspjeha i neuspjeha svake države. Postoje drugi faktori koji utječu: zemljopisni položaj zemlje, moralna snaga nacije, vojna organizacija i vojna stručnost itd. Ipak, u samom je djelu neosporna konstatacija da u velikim (koalicijskim) ratovima, koji potraju duže vrijeme, pobjeđuje ona strana koja ima bolje resurse i bolju ekonomsku osnovu. To pokazuje i Churchillov ushit prilikom ulaska SAD u rat gdje konstatira da je sudbina njihovih neprijatelja zapečaćena, a sve je ostalo „samo pravilna upotreba nadmoćne sile“. Posebno se treba naglasiti autorova upotreba literature koja obuhvaća najrenomiranije povijesne časopise u svijetu, a svakako imponira da popis literature obuhvaća četrdeset stranica. Ova knjiga, osim svoje povijesne analize, ima i svojevrsne politološke implikacije s obzirom da autor pripada krugu bliskih suradnika Ala Gorea, bivšeg potpredsjednika SAD-a,

U prvom poglavlju pod nazivom „Uspon zapadnog svijeta“ (23-53) autor konstatira da je Evropa 1500. godine bila samo jedan od kulturnih središta svijeta i da nije bilo očigledno da će se jednog dana pojaviti na vrhu. Prije istraživanja uspona zapadnih sila autor ispituje snagu i slabost njenih tadašnjih svjetskih takmaca (Ming Kine, muslimanskog

svijeta, i dvaju „autsajdera“ Japana i Rusije). Iako je zadivljen tehnološkim napretkom Ming Kine i njenom superiornošću nad tadašnjom Evropom (ogromne knjižnice, papirnati novac, vojska od preko milijun ljudi, mornarica od 1350 brodova), autor konstatira da je Ming Kina okrenula svijetu leđa zbog bojazni za obranu sjevernih granica Kine od Mongola i krajnjeg konzervativizma konfucijske birokracije. Od muslimanskog svijeta ističe prednost muslimana u mnogim vidovima nauka i proizvodnje, ali naglašava da je Osmansko Carstvo rano počelo pokazivati tragove strategijske prenapregnutosti i vjerskog konzervativizma, dok za carstvo Mogula ističe kastinski sustav kao jedan od elemenata nemogućnosti bilo kakve socijalne promjene, ali i malu brigu muslimanske elite za hinduističko seljaštvo. Za dva tadašnja autsajdera, Japan i Rusiju, koji su bili na početku svog rasta, autor kaže da su pokazivali znakove konsolidacije i ekonomskog rasta. Šogunat Tokugava donio je mir i prosperitet u Japan, ali i posvemašnju izolaciju sve u cilju da nitko ne ugrozi njegovu vlast, dok se Moskovsko carstvo nalazilo rastrzano između evropskog nasljeđa koje mu je donijela Ruska pravoslavna crkva i azijskih prostranstava gdje su ga ugrožavali mongolski konjanici. Kao objašnjenje „evropskog čuda“, tj. činjenice da se baš u Evropi dogodio nezaustavljiv proces ekonomskog razvoja i tehnoloških dostignuća, koji će omogućiti Evropi da postane svjetski predvodnik, autor nudi kratku sintezu dosadašnjih rezultata. Kao prvo ističe se evropska politička rascjepkanost koja je uvelike nastala zahvaljujući zemljopisnim karakteristikama same Evrope (nedostatak velikih ravnica, plodnih riječnih oblasti, mnogo planinskih vijenaca i gustih šuma) te time onemogućavala bilo kakvu jedinstvenu kontrolu i centralizaciju pod jednim centrom. Mala lokalna kraljevstva i pogranične grofovije razvijali su međusobno takmičarski duh što se odražavalo u trgovačkom nadmetanju te izradi oružja i taktike koje mogu da donese brzu pobjedu da bi troškovi rata bili što manji. Izgleda da je taj poticaj za stalnim usavršavanjem oružane tehnike (kvaliteta baruta, lijevanje manjih, a isto tako snažnih topova) postojao samo u Evropi, što su tradicionalne sile (Osmansko Carstvo, Kina) zanemarivale okrećući se sebi ili se suočavajući s manje naprednim narodima za koje je i staro naoružanje tradicionalnih sila bilo zastrašujuće. Raznolika klima Evrope donijela je i raznolikost proizvoda što ju je činilo djelomično samodostatnom. Najveći se napredak, koji je konkretno i najviše utjecalo na evropsku vojnu snagu, bilježi u razvitku naoružanih jedrenjaka duge plovidbe, prenijevši tako evropska suparništva prenesena u oceanske sfere i učinivši bezvrijednim brodske flote tradicionalnih sila. Kombinacija ekonomskog liberalizma, političkog i vojnog pluralizma te intelektualnog nadmetanja proizvelo je u svom uzajamnom djelovanju „evropsko čudo“.

U drugom poglavlju „*Habsburški pokušaj za gospodarenjem 1519.-1659.*“ (53-93) pokazuje gotovo 150-godišnji pokušaj španjolskih Habsburgovaca za gospodstvom u Evropi i svijetu. Autor pokazuje kako je kombinacija kraljevstva, vojvodstva i provincija u vlasti španjolskih i austrijskih Habsburgovaca prijetila da nametne dominantan politički i vjerski utjecaj u Evropi. Iako priznaje da u svijesti Habsburgovaca nije postojao neki svjesni plan da se dominira Evropom, splet sheme teritorijalnog proširivanja izazvao je neprijateljstva (posebno s Francuskom) s ostalim evropskim državama. S obzirom da su Habsburgovci bili najborbeniji u obrani katolicizma, koji se nalazio u defenzivi pred Luterovom reformacijom, dovelo je do toga da je postalo nemoguće više razdvojiti državno-političke od vjerskih suparništava koja su potresala evropski kontinent. Jedino je sigurno da su njihovi protivnici bili uvjereni da habsburški monarsi teže k apsolutnoj dominaciji. Francuskim kraljevima iz dinastija Valoisa činilo se da posjedi španjolskog cara Karla V. opkoljavaju

francusku državu. Mali njemački vladari i izborni kneževi borili su se protiv toga da car ima stvarnu vlast unutar same Njemačke, isto tako uplašeni tolikim snaženjem položaja Karla V. Habsburgovci su naslijedili i strašnog neprijatelja – Osmansko Carstvo na vrhuncu svoje moći (koje se nalazilo u nelojalnom savezništvu s Francuskom) s kojim su vodili teške pomorske (bitka kod Lepanta 1571. gdje su sudjelovali i hrvatski pomorci) i kopnene bitke (koje su se jednim dijelom fronta odigravale u Hrvatskoj). Vjerska netrpeljivost i povećano oporezivanje naročito su pogodili habsburšku Nizozemsku koja se digla na otvorenu pobunu. Iako je izgledalo posebno u kasnim godinama krajem 16. stoljeća da će španjolska armada savladati sve svoje protivnike, imperijalna rastegnutost polako je podrivala moćno carstvo. Iako je imala mnoštvo prednosti što se tiče financijskih izvora bogatog Kastilji te talijanskim državama i Nizozemskoj te posebno španjolsku pješadiju koja je tada bila najefikasnija u Evropi, španjolsko-austrijski dinastički savez nikada nije mogao prevladati. Autor naglašava da je spiralno povećanje troškova rata bilo ono što je razotkrilo stvarne slabosti habsburškog sustava. Dugovi habsburških monarha neprekidno su rasli tako da je u trenutku Filipove smrti dug iznosio 100 milijuna dukata. Iako je na vrhuncu slave Španjolsko Carstvo imalo čak 300.000 vojnika, ogromne troškove 150-godišnjeg ratovanja nisu mogli podnijeti izvori ni iz američkog imperija. Autor zaključuje da je rezultat španjolskog opadanja neshvaćanje važnosti očuvanja ekonomskih podupirača vojne mašine. Svi ovi sukobi značajno su oslabili i habsburške protivnike (Francusku, Englesku, Švedsku) koji su ušli u rat da bi sačuvali „evropsku ravnotežu“.

U trećem dijelu pod naslovom „*Financije, geografija i dobivanje ratova 1660.-1815.*“ (97-142) autor stavlja važan naglasak na promjenu koja se dogodila poslije 1660. godine kod evropskih država. Otada je svaka država težila da odluke o ratu i miru donosi na osnovi prije svega „nacionalnog interesa“, nego iz nekih transnacionalnih, posebno religijskih razloga. I sama savezništva postajala su kratkoročna i promjenjiva, pri čemu se naglasak stavljao na realpolitiku. Cijelo ovo razdoblje karakterizira uzdizanje Francuske koja je za mnoge promatrače postala isto tako nadmoćna kao sila Habsburga prije pola stoljeća, posebno za Napoleonove ere. Nekadašnje sile (Španjolska, Osmansko Carstvo, Švedska) postale su sile drugog reda, dok se istodobno vidi jačanje Pruske. Autor posebno razmatra uspon zapadnoevropskih zemalja u razvitku složenih sistema bankarstva i kredita u svrhu plaćanja vlastitih ratova i to naziva „financijskom revolucijom“. Kroz odnos dviju glavnih sila Francuske i Britanije, autor nam nudi strukturalni prikaz financijskih reformi koje su obje zemlje provodile u tom periodu, naglašavajući da je Britanija u tome bila znatno uspješnija. Osnivanje Engleske banke 1694. godine, lagani teret direktnog oporezivanja, sklonost ka štednji, razvitak državnih financija pod kontrolom parlamenta pokazivao je bolju strukturu britanskog društva u odnosu na Francusku u kojemu sve do Necerovih reforma nije postojala svijest o državnom knjigovodstvu. Sama činjenica da se kapitalom u Francuskoj uglavnom kupovao položaj ili renta, a u Britaniji se više investiralo u poslovanje, govorilo je o brojnim prednostima Britanije u borbi za dominaciju. Autor naglašava da je upravo bankrot koji je pogodio Francusku iscrpljenu sudjelovanjem u ratu na strani američkih pobunjenika protiv Britanije, neposredni uzrok Revolucije. Razmatrajući geopolitičke prednosti pojedinih evropskih država (jesu li mogle usredotočiti svoje snage na jednu frontu ili više njih, te imaju li zajedničku granicu sa slabim državama ili jakim) te njihovu usmjerenost prvenstveno na kopneno ratovanje a ne mornaricu ili obrnuto, dovodi autora do zaključka da su dvije udaljene sile SAD i Rusija uživale relativnu neranjivost. One su bile slobodne od geopolitičke i strategijske podvojenosti jer su na svojim granicama

imale većinom zaostala društva i manje napredne zemlje, za razliku od većine evropskih zemalja, o čemu govori i proročanska rečenica francuskog politologa de Tocquevillea da su te upravo te dvije zemlje „obilježene voljom Neba da upravljaju sudbinom polovine planete“. Posebno zanimljivi dio odnosi se na razmatranje priče o francuskoj ekonomiji između 1789. i 1815. godine i o njenom kapacitetu da izdrži rat velikih razmjera, uzimajući u obzir nedavni slom *ancien regime*-a i metež koji je nastao u Francuskoj. Autor dolazi do zaključka da je pljačkanje zauzetih evropskih država i nametanje visokih odšteta (Pruska je poslije poraza kod Jene 1806. godine morala platiti 311 milijuna franaka, što je iznosilo polovinu redovnih prihoda francuske vlade) do velikog stupnja financiralo Napoleonov imperijalizam.

Četvrto poglavlje pod naslovom „*Industrijalizacija i pomicanje globalne ravnoteže 1815.-1885.*“ (171-223) govori o nastanku integrirane globalne privrede i razvitku transkontinentalne trgovine, u čemu je nesumnjivo prednjačila Velika Britanija sa svojim ogromnim imperijem koji je između 1760. i 1840. godine bio odgovoran za „dvije trećine rasta industrijske proizvodnje u Evropi“. Sumrak neevropskoga svijeta koji je tada nastao i njegovo posvemašnje zanemarivanje industrijskog razvoja doveo je do nove „revolucije vatrene moći“ koja je sasvim izbrisala mogućnost uspješnog otpora „domorodačkih“ naroda naletu evropskih sila te njihovo srozavanje, po Hobsbawnovoj terminologiji, na stranu svjetskih „gubitnika“. Pad dosadašnjih velikih sila poput Rusije tokom Krimskog rata (koji je natjerao Rusiju da konačno zadnja u Evropi ukine kmetstvo 1861. godine i pokrene velike reforme) te američki građanski rat i ratovi za ujedinjene Njemačke neosporno su uzdigli Britaniju kao svjetskog hegemonu, dok su manje industrijalizirane zemlje poput Austro-Ugarske i Italije polako gubile utrku. Francuska se polako oporavljala, ali njen napredak nije bio toliko brz, posebno u odnosu na Njemačku. Ipak, krajem stoljeća industrijska proizvodnja, prethodno ograničena na Britaniju, počela se širiti Evropom. Napredovanje Njemačke postalo je impozantno te je ona 1870. godine već držala 13 posto svjetske industrijske proizvodnje, a skok SAD-a je bio još veći (23 posto). Odsustvo velikih sukoba poslije 1871. godine, u kojima je Bismarck upravljao evropskom diplomacijom, nagovještavalo je novu evropsku ravnotežu.

U petom dijelu „*Dolazak bipolarnog svijeta i kriza 'srednjih sila' prvi dio, 1885.-1918*“ (223-311) autor se usredotočio na detaljni prikaz ekonomskih i vojnih mogućnosti svake od sila. Dok je Italija činila velike napore k industrijalizaciji u tom periodu, iza njega, kako kaže autor, krile su se ogromne slabosti u vidu zaostalog talijanskog juga, sitnog poljoprivrednog posjeda, malih investicija u razvoj itd. Potpunu suprotnost vidi u carskoj Njemačkoj koja je po svojoj snazi bila tri-četiri puta jača od Italije i Japana, daleko prednjačila ispred Rusije i Francuske, a vjerojatno je tada pretekla i Britaniju. U modernizaciji društva Njemačka je napredovala ogromnim koracima. Samo podatak da je tek jedan regrut u njemačkoj armiji od 1000 bio nepismen govori puno, usporedi li se s istima u drugim armijama (npr. u talijanskoj armiji na 1000 regruta dolazilo 330 nepismenih, u francuskoj armiji 68 na 1000). Francuska se uzaludno borila protiv njemačke nadmoći. Iako je mobilizirala 80 divizija na 40 milijuna stanovnika (Austro-Ugarska 48 divizija na 52 milijuna stanovnika), njena slabost je i dalje bila očevidna, posebno u rezervama (5 milijuna naspram 10) i broju podoficira u odnosu na Njemačku. Francuski generali, svjesni vlastite inferiornosti, sokolili su svoje vojnike da ni brojevi ni čudesne mašine neće odlučiti o pobjedi, već vojnici „odvažni i valjani, sa superiornom fizičkom i moralnom izdržljivošću“. Ruski slučaj bio je sličan talijanskom, samo su njeni ekonomski resursi

bili daleko veći ali neiskorišteni. U kratkoj „storiji“ trajanja Prvog svjetskog rata autor se slaže da prednosti koje su posjedovale Centralne sile u početku – dobre unutrašnje linije komunikacija, kvaliteta njemačke vojske, okupacija i izolacija mnogih teritorija, poraz Rusije – nisu mogle na duži rok donijeti prevagu ni u ekonomskoj snazi, a ni u značaju slabosti u ukupnom broju mobiliziranog ljudstva koji se značajno promijenio ulaskom SAD-a u rat 1917. godine.

Šesti dio pod naslovom „*Dolazak bipolarnog svijeta i kriza „srednjih sila”, drugi dio, 1919.-1942.*“ (311-391) uglavnom obrađuje međuratno razdoblje u kojemu je pozicija Njemačke, unatoč teritorijalnim gubicima, vojnim ograničenjima i ekonomskoj nestabilnosti, ostala i dalje jaka, tj. Njemačka je ostala velika sila. Veliki dio međuratne diplomacije (posebno francuska) radio je na tome da spriječi ponovno njemačko uzdizanje. U svojevrsnom paralelnom ekonomskom prikazu Italije i Japana, kao dviju sila koje su pripadale taboru pobjednika u Prvom svjetskom ratu, ali su ostale nezadovoljne versajskim rješenjima, pokazuje se tanka ekonomska osnova talijanskog „sirotinjskog imperijalizma“ u međuratnom razdoblju i ključnu grešku Mussolinija koji je bacio svoju zemlju potpuno nepripremljenu u rat 1940. godine, pretpostavljajući da je on već dobiven. Japan je do 1938. godine postao ekonomski puno jači od Italije, a po nekim pokazateljima pretekao je i Francusku. Njegova vojna snaga bila je impresivna, posebno mornarica. Problem Japana bio je u tome što su njegovi smjerovi ekspanzije mogli biti samo prema granicama SSSR-a ili u interesnoj sferi SAD-a. Ali, te su sile znatno nadmašivale Japan po svim ekonomskim pokazateljima. SAD je imao sedamnaest puta veći nacionalni dohodak od Japana (čak i u depresiji sedam puta), proizvodio je pet puta više čelika, osamdeset puta više motornih vozila. U bitci kod Nomonhana (na granici okupirane Mandžurije i SSSR-a) s Crvenom armijom 1939. godine pokazala se izrazita superiornost sovjetske artiljerije i zrakoplovstva te veća vatrena moć ruskih tenkova. U potrazi za izvorima nafte koje nije imao (američki embargo na izvoz nafte u Japan 1941. zbog njegove višegodišnje penetracije u Kinu), a bez kojih bi bio prisiljen na kapitulaciju, Japan se okrenuo prema jugoistočnoj Aziji koja je imala naftne izvore, što je značilo i sukob sa SAD-om u kojemu Japan nije mogao pobijediti, iako se u prvi mah tako nije činilo. Njemačku pobjedu na Zapadu 1940. godine protiv Francuske autor objašnjava postupnom propašću francuske privrede poslije 1933. godine, iza koje su ležali dublji socijalni i ideološko-politički problemi. Oni su od Francuske načinili vojnog invalida koji se skrivao iza Maginot-linije, napuštajući tako svoje saveznike u istočnoj Evropi. Za to je vrijeme Rusija u međuratnom razdoblju svojom politikom kolektivizacije i nasilnom industrijalizacijom zatvarala proizvodni jaz sa Zapadom. Po Staljinovim riječima: „Usporiti tempo značilo bi zaostati, a one koji zaostanu tući“, autor ima razumijevanja za politiku „popuštanja“ koju je Staljin vodio prema Njemačkoj, ali ne negira i agresivne političke ambicije Rusije prema istočnoj Evropi (baltičke države, Moldavija, istočna Poljska). Ipak, autora je najviše zaintrigirala pozicija SAD-a, koji je tada bio neosporni ekonomski div (trećina svjetske industrijske proizvodnje), a vojno tek u srednje teškoj kategoriji. Njegovo vrijeme, po autoru, tek dolazi.

Sedmo poglavlje pod naslovom „*Stabilnost i promjene u bipolarnom svijetu*“ od 1943. do 1980. (381-489) donosi zaključak da je Berlin, poput Tokija, prenapregnuo svugdje brojčano svoje snage koje su bile raštrkane širom Evrope, a i po opremi bio je inferioran pred Saveznicima kojima je trebalo vremena da koncentriraju svoj, po svemu sudeći, trostruko veći ratni potencijal od sila Osovine. Poraz Njemačke i ratna razaranja donijeli su sasvim novi strategijski pejzaž Evrope koja je ležala u ruševinama. Sovjetski Savez,

koji je sve svoje snage koncentrirao na vojnoindustrijsku proizvodnju, postao je vojni div, a u isto vrijeme ekonomski vrlo siromašan, lišen svega. Kasnije godine pokazat će veliki gospodarski uspon SSSR-a, koji je dugo godina držao prvo mjesto u ekonomskom usponu u svijetu. Njegove svjetske ambicije prisilile su SAD da stvori tzv. „Trumanovu doktrinu“ iz straha da će Rusija ući u vakuum moći koji je stvoren povlačenjem britanskih garancija Grčkoj i Turskoj. Washington nije mogao dopustiti da se snage revolucije dalje šire jer bi to povećalo utjecaj Moskve. Koliko su dosadašnje evropske sile pale u sjenu, pokazuju obrambeni izdaci velikih sila, gdje 1950. godine (prije Korejskog rata) SAD izdvaja 14,5 a SSSR 15,5 milijardi dolara, u odnosu na britanskih 2,3 milijarde, francuskih 1,4 i talijanskih 0,7 milijardi dolara. Nastupio je, po autoru, sumrak evropskog svijeta. U tom novom bipolarnom svijetu dionice evropskih sila su se znatno stanjile, što se posebno vidjelo u sueskoj operaciji 1956. godine kada su se snage Velike Britanije i Francuske brzo pokupile iz Egipta nakon protivljenja SAD i prijetnje SSSR-a. Autor posebno ističe američku produktivnost u svemu, pa tako govori da je američki radnik na farmi 1980. godine proizvodio hrane za 65 ljudi, dok je njegov ruski ekvivalent proizvodio samo za osmero. Američke strategije borbe protiv komunističke opasnosti od politike zaprečivanja do detanta pokazivale su svoje dobre i loše strane. Intervencija u Iranu 1945. godine prošla je praktički bezbolno povlačenjem ruskih trupa i lakim uništenjem Tudeha (komunističke stranka Irana), dok je sudjelovanje SAD-a u Vijetnamu dovelo do stvaranja širokog anti-američkog pokreta u zapadnom svijetu, što je djelomično i uzrok „sramnog“ povlačenja američkih trupa iz Vijetnama. Autor se posebno osvrće na zapanjujući uspon Japana i Kine, pri čemu je japanski ukupni društveni proizvod sedamdesetih godina iznosio polovinu američkog i još je dalje rastao.

Osmo poglavlje pod naslovom „*Ka dvadeset i prvom stoljeću*“ (489-597) služi autoru za svojevrsnu rekapitulaciju uspona i pada velikih sila kroz povijest i preispitivanje američkih mogućnosti u stoljeću koje dolazi. Autor se boji ogromnog niza strateških obveza koje su određene u prethodnim desetljećima i koje pritišću Ameriku. Autor, iako svjestan ekonomskih problema i slabosti SSSR-a, nije predvidio događaje 1989. godine i pad Berlinskog zida, kao i mnogi intelektualci sa Zapada, stoga su njegove analize daljnjeg odnosa SAD-a i SSSR-a izgubile smisao, dok je njegova analiza kineskog uspona i dalje aktualna. Na kraju se nalazi popis literature, te registar imena i pojmova.

Željko KARAULA

Vodič po biseru zapadne civilizacije

Theodore Vrettos (2003), Aleksandrija, Zagreb: Izvori, 272 str.

Theodore Vrettos studirao je na Grčkoj teološkoj školi Svetoga križa. Diplome ima i sa Sveučilišta Tufts i Harvard. Nekad sveučilišni profesor, danas se posvetio isključivo pisanju. Živi sa suprugom u Peabodyu, u saveznoj državi Massachusetts.

Njegovo djelo, *Aleksandrija*, izdano je 2001. godine, a svoje je hrvatsko izdanje doživjelo 2003. godine pod okriljem nakladničke kuće *Izvori*. Ovo je djelo jedinstven sažetak

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

38

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a bold, sans-serif font, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font. The 'FF' is slightly larger and more prominent than the word 'press'.

ZAGREB 2006.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 38

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2006. godine

Naklada

400 primjeraka